

Wereldwijd aan de Maas

Het Korps Mariniers en Rotterdam

Klaas Kornaat

2010
Uitgevers

Mede mogelijk gemaakt door

Gemeente Rotterdam

DAMEN

STICHTING
DE VERRE
BERGEN

Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond

J.E. Jurriaanse Stichting

Inhoud

Woord Vooraf		9
Inleiding	Groots en meeslepend	11
Hoofdstuk 1		
Zeesoldaten en bijzondere landtroepen		15
Tijdsbeeld 1815 – 150 jaar mariniers	De Slag bij Waterloo	26
Uitgelicht	Nederlands-Indië	30
Stemmen uit de tijd	Een moorddadig gevecht	36
Stemmen uit de tijd	Kolonialenlied	38
Tijdsbeeld 1865 – 200 jaar mariniers	Een nieuwe wereld	40
Stemmen uit de tijd	Een kind van de Boompjes	44
Tijdsbeeld 1915 – 250 jaar mariniers	Nederland neutraal	46
Stemmen uit de tijd	De Zesdaagse	52
Uitgelicht	Wording van de marinierscultuur	54
Hoofdstuk 2		
Verdediging van het landsbelang en de rijkseenheid		63
Stemmen uit de tijd	Houd je roer recht, marinier!	76
Stemmen uit de tijd	Comité Rotterdam en de Mariniers	78
Stemmen uit de tijd	Kennis van de crisis in Indonesië	79
Tijdsbeeld Rotterdam	De Wederopbouw	80
Tijdsbeeld 1965 – 300 jaar mariniers	Herdenken en vooruitzien	84
Stemmen uit de tijd	Jan Smeele	88
Stemmen uit de tijd	Kees van Noort	89
Stemmen uit de tijd	Jannes de Jong	90
Tijdsbeeld Rotterdam	Een nieuw perspectief	92
Uitgelicht	De Koude Oorlog	96
Hoofdstuk 3		
Wereldwijd actief, thuis in Rotterdam		105
Stemmen uit de tijd	Wilde actie bij perron 0	118
Stemmen uit de tijd	De zwarte duivels van Rotterdam	120
Stemmen uit de tijd	De Stichting Rotterdam en de Mariniers	121
Tijdsbeeld Rotterdam	Evenementen	122
Uitgelicht	'Dapper, beleidvol en onoverwinnelijk'	126
Stemmen uit de tijd	Qua patet orbis	132
Stemmen uit de tijd	Contact Oud- en actief dienende Mariniers (COM)	134
Hoofdstuk 4		
Aanpassen aan een nieuwe wereldorde		139
Uitgelicht	Een muzikale visitekaart	152
Stemmen uit de tijd	Een marinier	158
Stemmen uit de tijd	Richard Oppelaar	160
Tijdsbeeld Rotterdam	Wereldhaven nieuwe stijl	162
Tijdsbeeld 2015 – 350 jaar mariniers	Altijd paraat	166
Epiloog		
	Wordt vervolgd: Wereldwijd aan de Maas	170
Verantwoording foto's en illustraties		
Colofon		173
		176

Woord vooraf

Rotterdam en het Korps Mariniers zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden. De wortels van de 'zeesoldaten' gaan terug tot 10 december 1665 en sindsdien is Rotterdam onafgebroken betrokken bij 'onze' mariniers.

Drieënhalve eeuw verdedigden ze ons land op zee. Dat begon op Rotterdamse vlaggenschepen met bekende admirals, zoals Michiel de Ruyter.

De band tussen korps en stad werd nog versterkt door het heldhaftige optreden van de mariniers tijdens de eerste dagen van de Tweede Wereldoorlog. De Duitse opmars werd enkele dagen staande gehouden, tot het verwoestende bombardement de stad in puin legde.

Na de oorlog werd de Van Ghentkazerne in gebruik genomen aan het Toepad. Op de plek van de oorspronkelijke kazerne, op het Oostplein, staat nu het Mariniersmonument, waar we jaarlijks eer bewijzen aan alle mariniers die in de geschiedenis van het korps het leven lieten.

De Mariniers zijn belangrijk voor Rotterdam en de Rotterdammers en dat bleek ook toen er begin vorig jaar plannen lagen om de Van Ghentkazerne te sluiten. Door alle krachten te bundelen konden we die plannen voorkomen en de kazerne voor Rotterdam behouden. Zo kunnen de mariniers een bijdrage blijven leveren aan de stad en aan de haven.

In de Van Ghentkazerne trainen niet alleen de mariniers, maar ook gemeentelijke Stadswachten en de eenheden voor brandweer en ambulancediensten van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond. Daarnaast werken gemeente en Korps Mariniers samen in verschillende projecten waarin jongeren en ouderen worden begeleid naar een baan of een stageplek. Het is mooi om te zien welk een inspirerend voorbeeld het Korps Mariniers kan zijn voor de jeugd van nu. De mariniers kunnen laten zien wat je kunt bereiken met training en doorzettingsvermogen.

Een ander bijzonder voorbeeld is het project Schoon Schip. Het traject is voor mannen van 18 t/m 65 jaar die al meerdere keren veroordeeld zijn voor high impact crimes en een uitkering hebben. Oud-mariniers stomen hen klaar voor een baan of stageplek door hen structuur, regelmaat en discipline bij te brengen. Zulke samenwerkingsverbanden met het Korps vervullen me met trots. Ze bevestigen dat Rotterdam nog steeds een mariniersstad is. Anders dan in de tijd van Michiel de Ruyter, anders dan de meidagen van 1940. Maar nog steeds cruciaal en waardevol. Dat blijkt ook uit dit schitterende boek.

Ahmed Aboutaleb

Burgemeester van Rotterdam

Inleiding

Groots en meeslepend

De Ruyter als eenzame held

In het jaar dat het Korps Mariniers 350 jaar bestaat gaat toevalligerwijs ook de film over het leven van Michiel de Ruyter in première. Actieregisseur Roel Reiné heeft breed uitgepakt met beelden van zeeslagen, koortsachtige beraadslagingen, voortdurende persoonlijke conflicten en politiek machts­spel. De slogans in de mediacampagne liegen er niet om: ‘de grootste zeevarende natie bedreigd door de Engelsen’ en ‘het lot van miljoenen Nederlanders in handen van één zeeheld’. Zonder in te gaan op de kwaliteit van genoemde film is het fascinerend om te zien hoe traditioneel de visie op het verleden kan zijn, ondanks de moderniteit van het digitale spektakel en de massaliteit van de productie. Maatschappelijke verhoudingen en ideologische begrippen die men niet direct in de Republiek van de zeventiende eeuw zou plaatsen worden zonder probleem in het scenario verwerkt. De Ruyter laat vrouw en kinderen achter om zijn historische rol op te eisen en de meeste hoofdrolspelers zetten zich voortdurend in voor vrijheid en onafhankelijkheid, kortom voor het algemeen belang van de Nederlanders.

Vensters en spiegels

De film sluit naadloos aan bij de clichés van negentiende-eeuwse lesboeken en de schoolplaten van Isings en Jetses: vensters op een vertrouwde wereld van een vredelievende natie die voortdurend van buitenaf wordt bedreigd door Spanjaarden, Engelsen, Fransen en ander gespuis. Nederlandse brave burgers wier geloofsbeleving door dezelfde buitenlandse machthebbers als ketterij wordt bestempeld. Een land onder vuur, dat steevast moet worden gered door koene zeehelden en visionaire staatslieden. Met als rode draad de steeds terugkerende rol van de Oranjes: van stadhouder tot koning een baken in de mist van het politieke gekonkel. Een groots en meeslepend verhaal is het zeker, maar het is zonder twijfel ook een beperkte visie op een verleden, dat veelzijdig, rijk geschakeerd, steeds veranderend en daardoor moeilijk grijpbaar is. Wellicht zijn genoemde vensters evenzeer spiegels, waarin we, kijkend naar de historie, ook een reflectie zien van onszelf en onze eigen tijd. In dit besef is dit boek geen poging een complete geschiedenis te schrijven van vrede en conflict en de inzet van de krijgsmacht in verschillende periodes. Wel een tocht door de tijd waarin gezocht wordt naar samenhang en continuïteit. Kernwoorden zijn geld, gezag en geweten, ofwel de voortdurende afwisseling in het Nederlandse karakter van koopman, militair en dominee. En met de mariniers als hoofdrolspelers tegen het decor van water, havens en verre kusten.

p. 2
Jonge mariniers tijdens het defilé op de Coolsingel (2010)

p. 4
Oud-mariniers tijdens het defilé op de Coolsingel (1975)

p. 6-7
Rotterdam, gezien vanuit het noorden naar de Nieuwe Maas (rond 1910)

p. 8
De moderne skyline van Rotterdam, gezien naar het zuidoosten

p. 10
Het standbeeld ter ere van Michiel de Ruyter op het Keizersbolwerk in Vlissingen (Louis de Royer, 1841)

p. 11
Schoolplaat 'De Tocht naar Chatham' (G.B.J. Westermann, uitgave Wolters, 1911)

Hoofdstuk 1

Zeesoldaten en bijzondere landtroepen

Handel en onafhankelijkheid

De wortels van de Nederlandse staat liggen in een opstand van edelen tegen de Spaanse koning die, naar hun overtuiging, zijn gezag had misbruikt. In de Lage Landen werden aanhangers van de godsdienstherformers Luther en Calvijn genadeloos vervolgd. Daarnaast werd de bevolking gedwongen tot het betalen van onredelijk hoge belastingen. Een vorst die de belangen van zijn onderdanen voortdurend ondergeschikt maakt aan persoonlijke opvattingen en geldelijk gewin, zo vond men, verloor zijn waardigheid en de basis van zijn macht. In het conflict dat volgde, ook wel aangeduid als de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), moesten de hoofdrolspelers steeds improviseren. Zij gaven leiding aan een verbond van provincies, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, waarvan de onderlinge saamhorigheid bepaald niet vanzelfsprekend was. Er was weliswaar een gemeenschappelijke vijand, maar bij het dienen van het algemeen belang hanteerde vrijwel iedereen een eigen 'geheime' agenda. Er was een regelmatig terugkerend militair conflict, waarbij men de Spaanse troepen op afstand moest houden. Dit kon slechts slagen wanneer de economische activiteiten winstgevend waren. Een autonome staat kon alleen bestaan op basis van handel, maar het vrij bevaren van de wereldzeeën was slechts mogelijk op basis van onafhankelijkheid. Een subtiel machtsspel was het gevolg, waarbij koopmansgeest, ideologische strijd en de toepassing van militair geweld elkaar aanvulden en afwisselden.

Een Europese grootmacht

Het blijft een fascinerend verschijnsel dat de Republiek, voor lange tijd in staat van oorlog, een periode van economische groei kon doormaken. Ondanks de strijd tegen de Spaanse troepen kon men de rol in de internationale handel vergroten en uitgroeien tot een maritieme macht van betekenis. Centraal daarbij stond een goede organisatie. Onder auspiciën van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (1602) en de West-Indische Compagnie (1621) kwam het tot wereldwijd vervoer van ladingen naar diverse markten, het stichten van kuststations (factorijen) en het opslaan en distribueren van allerlei producten. Dit alles onder toezicht en leiding van 'bewindhebbers', die werden gedomineerd door het gewest Holland en meer precies de stad Amsterdam, waar meer dan de helft van het aandelenkapitaal vandaan kwam. De basis van de economische groei lag overigens niet alleen bij de spectaculaire activiteiten van de VOC en WIC, maar vooral bij de Oostzeehandel, die niet voor niets de 'moedernegotie' werd genoemd. Ook de haringvangst was erg belangrijk; tijdgenoten noemden dit veelbetekenend de 'pricipale goudmijne' van de jonge Republiek. De bevolking groeide na 1600 met ruim 25 % en bereikte in 1650 een kleine twee miljoen zielen. De steden domineerden voor het eerst de economie; niet de landbouw, maar handel en nijverheid vormden de basis van de Gouden Eeuw. Het zal geen verbazing wekken dat er in Europa met argusogen werd gekeken naar de nieuwe Republiek, waarvan de economische invloed in geen verhouding stond tot het bescheiden grondgebied. Na de Vrede van Munster (1648) leek een periode van

p. 12-13
De Hollanders steken Engelse schepen in brand tijdens de Tocht naar Chatham (Jan van Leyden, 1667-1669)

p. 14
Zeesoldaten landen tijdens de Tocht naar Chatham (20-23 juni 1667) bij het fort van Sheerness, dat de rivier de Medway moest beveiligen

p. 15
Aankomst van een Hollandse driemaster bij Slot Kronberg (detail, Cornelis Vroom, 1614), een beeld van de winstgevende Oostzeehandel, ook wel 'Moedernegotie' genoemd

p.16 boven
Het standbeeld ter ere van de gebroeders De Witt in Dordrecht (Toon Dupuis en Dirk Roosenburg, 1918)

ongebreidelde groei aan te breken, maar grootmacht Engeland liet zich niet zomaar voorbijstreven. De politiek van de meeste gewestelijke bestuurders om de militairen naar huis te sturen en te bezuinigen op bewapening bleek voorbarig. Tijdens de Eerste Engels-Nederlandse Oorlog (1652-1654) werd de vloot van de Republiek herhaaldelijk verslagen, sneuvelde admiraal Maarten Tromp en werd de kers-verse staat gedwongen tot een ongunstige vrede. Men nam zich voor dezelfde fouten niet een tweede keer te maken

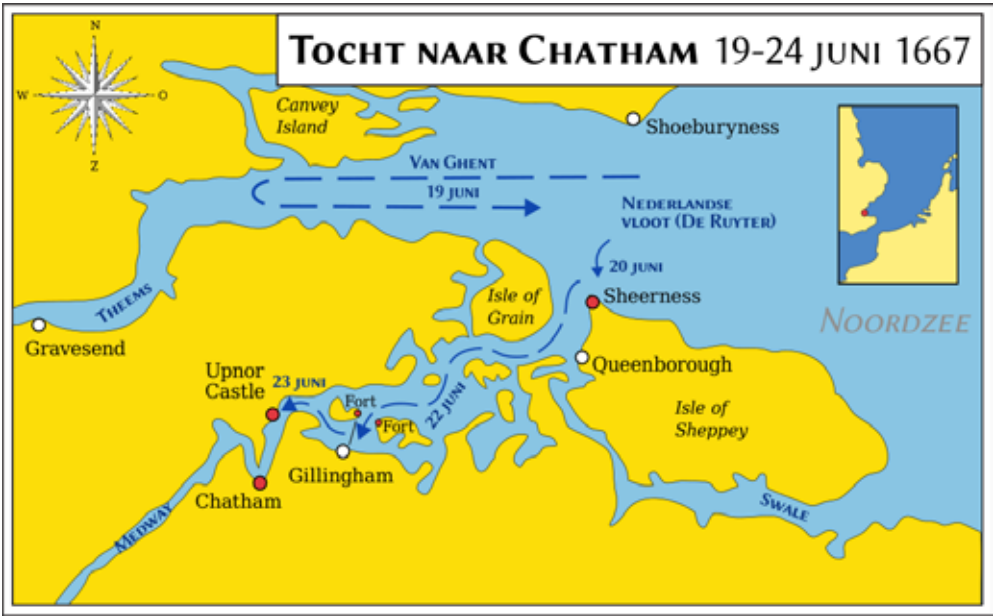
Zeesoldaten

Prins Willem II, stadhouder van de Republiek en in die functie opperbevelhebber van leger en vloot, had geprobeerd het afdanken van troepen tegen te houden en zelfs een soort staatsgreep beraamd. Zijn vroegtijdige dood in 1650 vormde de inleiding tot het Eerste Stadhouderloze Tijdperk (1650-1672), waarin de macht in werkelijke zin bij de Staten van Holland kwam te liggen, meer concreet bij raadpensionaris Johan de Witt. Hij stelde in vele opzichten orde op zaken, vooral wat betreft de staats-huishouding, en hij voerde een slim buitenlands beleid. Oorlog is slecht voor de handel, zo besepte hij, en hij wist in het ingewikkelde Europese politieke bedrijf een veilige koers te varen. Een en ander was echter wel gebaseerd op een positie van kracht. De Witt bouwde aan een sterke vloot en ijverde voor het aanstellen van speciale regimenten zeesoldaten die bij conflicten op zee of landingen op vijandelijk grondgebied konden worden ingezet. Hoewel er eerder dergelijke troepen op schepen waren geplaatst, kan men het initiatief van De Witt, gesteund door zijn bevelhebber van de vloot Michiel de Ruyter, beschouwen als de officiële oprichting (10 december 1665) van de mariniers als bijzondere eenheid binnen de krijgsmacht.

De Tocht naar Chatham

De broze vrede met Engeland kwam in dat jaar onder spanning te staan en De Witt aarzelde niet om een aanvallende strategie te kiezen. Tijdens de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog (1665-1667)

p. 16 onder links
Kaart met de routes van de verschillende onderdelen van de vloot van de Republiek tijdens de Tocht naar Chatham

p. 16 onder rechts
Illustratie uit 'Twaalf tafereelen uit het leven van Michiel Adriaansz. De Ruyter' (Uitgave Chr. Scheurkalender, Amsterdam, 1883)

werd zijn gelijk bewezen. De strijd op zee bracht wisselend succes. Het waren vooral de financiën die beslissend waren: de Republiek investeerde in de voortdurende bouw van nieuwe schepen en verliezen werden snel aangevuld. Bovendien wist men de Britse koopvaardij enorme schade toe te brengen. Na enkele jaren had de Engelse koning geen fondsen meer en hij streefde naar een snelle vrede. De Witt en De Ruyter besloten echter een laatste dolkstoot in het hart van de Engelse natie te plaatsen. Tijdens de vermaarde Tocht naar Chatham voer de vloot van de Republiek de Theems op, waarbij een blokkade van kettingen en kustgeschut werd doorbroken. Mariniers gingen aan land, waardoor het verzet in Engelse forten werd lamgelegd. De meest vernederende actie vond plaats op de Medway, een bochtige zijrivier, met de haven van Chatham als ligplaats van de Engelse vloot. Branders vernietigden vele schepen en zorgden voor grote paniek. Even dachten de Engelsen dat er een invasie op stapel stond. Maar in de chaos trok de vloot van De Ruyter zich terug, daarbij het vlag-genschip van de tegenstander, HMS Royal Charles, met zich meevoerend. Het schip zou de Engelse kust nooit meer zien; enkele jaren later werd het gesloopt. Als symbool van de glorieuze overwinning werd het houten wapenschild van koning Charles II, dat op de achtersteven van het schip als versie-ring was aangebracht, bewaard en als trofee tentoongesteld. Pas in 2012 kwam het Rijksmuseum ertoe om het stuk aan de Britten in tijdelijke bruikleen terug te geven.

p. 17
Impressie van de Slag bij Solebay (prent Marcus Willemsz. Doornick, Amsterdam, 1672)

Het rampjaar 1672

De euforie rond de overwinning op Engeland zou slechts enkele jaren duren. De voorspoed in de Republiek verstoorde het machtsverwicht in Europa. Vooral Lodewijk XIV, de Franse Zonnekoning die voor zijn land, en daarmee voor zichzelf, een ongekende grandeur zag weggelegd, wilde de lastige Hollanders uitschakelen. Hij sloot een geheime alliantie met Engeland en viel de Republiek aan via het grondgebied van de bisdommen Munster en Keulen, die hij in het complot had betrokken. Engeland zou binnen de plannen de Hollandse vloot uitschakelen en zo de macht over de wereldhandel terug-winnen. In 1672, het beruchte Rampjaar waarin de Republiek volgens de overlevering 'redeloos,

radeloos en reddeloos' was, slaagde Lodewijk XIV bijna in zijn opzet. Alleen het feit dat zijn weinig gedisciplineerde troepen te veel tijd vermorsten met plunderen en brandschatten leidde ertoe dat de Fransen vastliepen tegen de Hollandse waterlinie. De strijd op zee eindigde onbeslist, maar het was de Republiek die van de uitkomst het meest profiteerde. De opzet van de Engels-Franse vloot om op de Hollandse kust te landen mislukte en enkele uitputtende zeeslagen kostten vooral de Britten een groot aantal manschappen en een groot verlies aan materieel. Een combinatie van verrassende tactiek, waarbij men profiteerde van bijzondere weersomstandigheden, en bekwame leiding bleek beslissend bij de Engelse kustplaats Solebay (juni 1672). Beroemd is de confrontatie tussen de admiraals Willem van Ghent en Edward Montegu. Van Ghent, die beschouwd kan worden als grondlegger en eerste bevelhebber van de mariniers, voer met zijn vlaggenschip de Dolphijn recht af op de veel grotere HMS Royal James. Salvo's over en weer zaaiden dood en verderf; ook Van Ghent overleefde het niet. Uiteindelijk werd een oud schip gevuld met teer en explosieven, een 'brander', het Engelse schip fataal. Geschat wordt dat ruim duizend Engelsen, onder wie Montegu, omkwamen in de vlammenzee.

De Republiek gered

Ook de Slag bij Kijkduin (augustus 1673) kende geen winnaar, maar onder leiding van Michiel de Ruyter kon de vloot van de Republiek de aanval van de Engelsen en Fransen zonder veel verliezen weerstaan. De Britten waren niet erg te spreken over de inzet van hun Franse bondgenoten en zagen scherp in dat een lange oorlog zomaar een tweede Chatham kon opleveren. In februari 1674 leidde dit tot de Vrede van Westminster en was de Derde Engels-Nederlandse Oorlog geëindigd. Mede door het vastlopen van de Franse aanval en diplomatieke initiatieven werd de aanslag op de Republiek verijdeld en kon de jonge staat overleven. De invasie van de troepen van Lodewijk XIV had wel gezorgd voor een uitbraak van volkswoede. De elite van regenten die ruim twintig jaar aan het bewind was geweest moest het veld ruimen. De gebroeders De Witt, symbolen van het staatse bestuur, werden vermoord en op gruwelijke wijze verminkt. De macht viel in handen van de jonge prins van Oranje, Willem III, en als stadhouder ontpopte hij zich tot een tegenstander van formaat voor de Zonnekoning. In augustus 1674 had Willem III zich verzekerd van de steun van Spaanse en

Oostenrijkse troepen. Onder zijn leiding trok het gecombineerde leger naar Noord-Frankrijk om een confrontatie af te dwingen. Dit leidde tot de Slag bij Seneffe, die aan beide kanten ongeveer 8.000 doden zou kosten. Beide kampen claimden een overwinning; zeker is dat de ambities van Lodewijk XIV in bloed waren gesmoord.

Bijzondere troepen

Bij Seneffe waren twee mariniersregimenten actief onder leiding van de kolonels George van Weede en François Palm. De laatste sneuvelde bij de gevechten; hij werd met veel eerbetoon in Dordrecht begraven. Het feit dat de ongeveer 3.000 mariniers bij deze slag op het land als keurtroepen van het Staatse leger fungeerden geeft aan dat de stadhouder en andere officieren de zeesoldaten naar eigen inzicht, en niet alleen op schepen, wilden inzetten. Dit zou in de jaren die volgden zo blijven: in tijden van vrede verloren de politieke leiders regelmatig hun belangstelling voor de mariniers en werd er weinig geïnvesteerd in de speciale troepen, maar als de nood aan de man kwam werd er weer op ze gerekend. Een merkwaardig mechanisme dat met terugwerkende kracht niet erg verstandig, maar wel begrijpelijk overkomt. De economische kracht stuwde de Republiek naar een status die men militair niet kon en wilde vertalen. Willem III moest dus vertrouwen op slimme diplomatie en pragmatische allianties en dat is precies wat hij deed. Zijn huwelijk met de Engelse prinses Maria Stuart II bood hem een buitenkans. Schoonvader Jacobus II was katholiek en niet populair. Door hem van de troon te verdrijven sloeg Willem twee vliegen in een klap: hij vergrootte zijn eigen macht substantieel en beroofde zijn rivaal Lodewijk XIV

p. 18 boven
Willem Joseph van Ghent, opgenomen in de beroemde zeeheldenserie van de Nederlandse Posterijen (1943)

p. 18 onder
Gevecht tijdens de Zeeslag bij Kijkduin, door de Engelsen de 'Battle of Texel' genoemd (Willem van de Velde de jongere, 1675)

p. 19 links
De Slag bij Seneffe: 'Seer furieuse attaque verandert in een bataille tusschen de Leegers der Geallieerden en der Fransen' (ets, Romeijn de Hooghe)

p. 19 rechts
Portret van Koning-Stadhouder Willem III (gravure, Pieter van Gunst, 1691)

p. 20-21
Het opbrengen van het Engelse admiraal-
schip de 'Royal Charles', buitgemaakt tijdens
de Tocht naar Chatham (Jeronymus Van
Diest (II), 1667-1672)

p. 22
'Verovering van Gibraltar door eene Engelsch-
Nederlandsche scheepsmacht, 1704'
(litho, P.J. Schotel)

van zijn belangrijkste bondgenoot. Deze opzet slaagde en de koning-stadhouder groeide zo uit tot belangrijkste speler in de Europese strijd die als doel had de tomeloze ambities van Lodewijk XIV te beteugelen. In dit verband werden nog twee langdurige conflicten uitgevochten: de Negenjarige Oorlog (1688-1697) en de Spaanse Successieoorlog (1701-1713).

Mariniers veroveren Gibraltar

Doordat de stadhouder van de Republiek tevens koning van Engeland was werden oude vijanden plotseling bondgenoten. Willem III maakte het hoogtepunt van deze samenwerking niet meer mee; hij overleed in 1702 aan een longontsteking. Twee jaar later (augustus 1704) besloot de alliantie van landen die wilde voorkomen dat er een Franse koning op de Spaanse troon zou belanden tot een aanval op Gibraltar, strategisch gelegen als toegangspoort tot de Middellandse Zee. Zo'n achttienhonderd Engelse en Hollandse mariniers namen deel aan de spectaculaire aanval op deze bescheiden vesting die als burcht in verval weinig om het lijf had. Het betrof hier dan ook vooral een symbolische actie die bedoeld was als eenduidige boodschap aan de Franse koning dat het de Engelsen en hun bondgenoten ernst was. Drie dagen lang bombardeerde men vanaf schepen de vesting en de smalle verbinding met het Spaanse vasteland. De gouverneur, Don Diego de Salinas, weigerde zich aanvankelijk over te geven, maar zijn positie was hopeloos. De landingsoperatie van de mariniers verliep niet zonder incidenten: in een chaos van eigen vuur, een explosie in een kruitopslagplaats, onduidelijke schermutselingen en vluchtende burgers werd Gibraltar ingenomen. De capitulatie van Don Diego markeerde het begin van de Britse controle over een rots van enkele vierkante kilometers die tot op heden voortduurt.

Jan Cordaat en Jan Salie

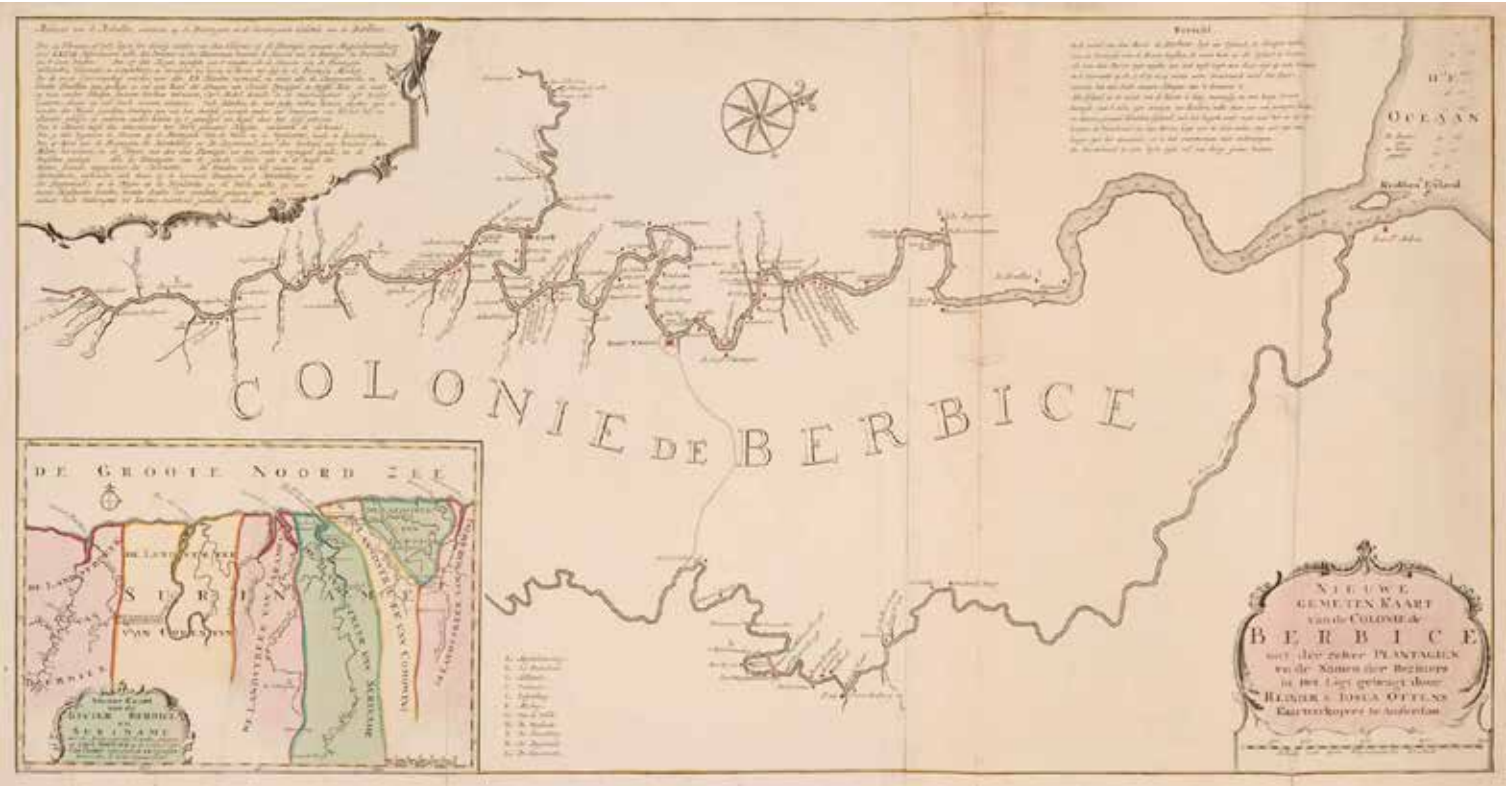
Zoals gezegd waren de regenten in de Republiek niet erg happig op het in vredestijd aanhouden van een sterk staand leger. Enerzijds uit puur economische redenen: het was duur en in hun ogen het geld niet waard. Anderzijds speelde in dit verband de aloude tegenstelling tussen de belangen van de provincie Holland en de dynastieke ambities van de Oranjes altijd een centrale rol. De stadhouder was immers traditioneel kapitein-generaal van het leger en admiraal-generaal van de vloot; goed getrainde militaire eenheden dienden automatisch het belang van de Oranjes. Het wekt dan ook geen verbazing dat in het Tweede Stadhouderloze Tijdperk (1702-1747) de mariniers als bijzondere eenheid geen rol van betekenis speelden. Na 1713 bleven slechts enkele detachementen bestaan. Een veelgehoorde opvatting is dat dit past in de slappe geest van de achttiende eeuw. De rijke burgers wier welvaart was bevochten in de Gouden Eeuw rustten op hun lauweren en lieten zich de hegemonie over de wereldzeeën afnemen. Ruim een eeuw later (1842) zou de schrijver Potgieter een en ander samenvatten in een sterk en simpel beeld. Vader Jan (lees: de Nederlandse staat) heeft niet alleen de flinke zonen Janmaat de zeevaarder, Jan Contant de handelaar, Jan Crediet de bankier, Jan Compagnie de koloniaal en Jan Cordaat de militair maar ook de jongste telg Jan Salie die niets doet dan slapen en potverteren. Dit aansprekende verhaal heeft de visie op de achttiende eeuw lang gedomineerd en het is verleidelijk er argumenten bij te zoeken. De verminderde rol van de Republiek op het Europese toneel en in de wereldhandel kan ook het gevolg zijn van een economische stagnatie en de macht die naties als Engeland en Frankrijk voor zich opeisten. Wellicht werd de Republiek door externe omstandigheden teruggebracht tot het eigenlijke formaat. Een meer realistische tijd zonder mythes en koene helden die voor latere generaties tot de verbeelding spreken.

De erfenis van de slavenhandel

De fascinerende wereldwijde activiteiten van de handelsvloot van de Republiek waren letterlijk alomtvattend. Er was geen product te verzinnen of het werd verhandeld, er was geen kust die niet werd verkend en men liet geen gelegenheid voorbijgaan om iets te verdienen. Daarbij speelden geen morele overwegingen; het commerciële belang ging voor alles. Vanuit het perspectief van nu soms een onbegrijpelijke en harde mentaliteit, maar in die jaren niet opzienbarend: alle zeevarende naties

p. 23 boven
Mars van mariniers door een moeras in
Suriname (gravure naar de tekening van
J.G. Stedman (1744-1797) door Tardieu
l'ainé in: 'Voyage a Surinam [...]',
Parijs 1799)

p. 23 onder
'Nieuwe gemeten kaart van de Colonie
Berbice: met der zelve plantagen en
de namen der bezitters'
(uitgave Reinier Ottens, 1740)

deden het. Zo hadden Hollandse schepen een behoorlijk aandeel (zo'n 5 %) in de slavenhandel en de stelling is gerechtvaardigd dat de verkoop van Afrikaanse en andere werkkrachten een van de belangrijkste bezigheden was van de West-Indische Compagnie. In eerste instantie werden de slaven verkocht in Brazilië, later vooral in Suriname en de Antillen. Dat dit niet altijd zonder problemen verliep spreekt vanzelf. In de kolonie Berbice, die nu onderdeel is van Brits Guyana, brak in 1763 een conflict uit tussen slaven en hun blanke eigenaren. Klachten over de slechte behandeling mondten uit in geweld. In korte tijd werden tientallen Europese families vermoord en de slavenopstand verspreidde zich over vele plantages. De paniek was algemeen, vooral toen bleek dat het optreden van de aanwezige ordetroepen, geholpen door bemanningen van enkele schepen, geen oplossing bracht. Sterker nog, de opstand breidde zich uit en de slaven maakten steeds meer slachtoffers. Enkele maanden na het uitbreken van de opstand bereikten de alarmerende berichten Amsterdam en de Staten-Generaal. Na rijp beraad besloot men een vrijwilligerskorps van 650 mariniers te zenden onder leiding van luitenant-kolonel Jan Marinus de Salve. In december 1763 kwamen zij in Berbice aan en in enkele maanden maakten zij hardhandig een eind aan de opstand, waarbij wederzijdse wreedheden veel slachtoffers eisten. Premiejagers ontvingen beloningen voor gevangen slaven, dood of levend, en de crisis werd afgesloten door een serie processen, waarbij een deel van de gevangen genomen opstandelingen werd terechtgesteld. Al naargelang de ernst van de aanklachten werden de slaven opgehangen, geradbraakt of verbrand.

Het einde van de Republiek

Tien jaar later ontstond op Surinaamse plantages weer een slavenopstand (1773). Een veteraan van de expeditie naar Berbice, de Zwitser Louis Henri Fourgeoud, kreeg de opdracht om met een tweede op te richten regiment mariniers orde op zaken te stellen. Tijdens de jarenlange strijd kon hij beschikken over zo'n 1.200 man. Conflicten met de plaatselijke gouverneur, gebrek aan kennis van de oerwouden en moerassen en allerlei tropische ziekten veroorzaakten grote problemen. Uiteindelijk werden de opstandelingen in 1778 verslagen; velen vluchtten over de rivier naar Frans gebied. Van deze barre tocht keerden maar 100 mariniers terug. Fourgeoud overleed een jaar later in Nederland.

De geschetste neergang van de Republiek op het internationale toneel werd gesymboliseerd door de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784). Het feit dat de Nederlanders de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten van Amerika hadden erkend lokte een felle Britse strafexpeditie uit. Een blokkade legde de handel en nijverheid in Holland volledig lam en de economische schade was groot. Voor de Nederlandse bevolking brak een moeilijke tijd aan. Zij klampte zich vast aan de dappere strijd die geleverd werd, onder andere door mariniers, tijdens de Slag bij de Doggersbank. Onder leiding van vlootvoogd Johan Zoutman wist men de eer te redden, hoewel de directe inzet, de graan-handel in het Oostzeegebied, voor de Republiek verloren ging. De periode van de Bataafse Republiek en de Franse overheersing van Nederland (1795-1813) betekende het einde van het Staatse leger. Oude regimenten en andere krijgsmachtdelen kregen nieuwe namen en andere functies. De mariniers vormden daarop geen uitzondering. Men vindt ze in de bronnen terug als grenadiers of fuseliers van de marine. Het 'bataljon mariniers', in 1814 opgericht na de nederlaag van Napoleon, nam twee jaar later deel aan een actie tegen de Barbarijse piraten. In samenwerking met de Engelse vloot werd Algiers, dat men algemeen als zeeroversnest en hoofdkwartier van slavendrijvers beschouwde, zwaar gebombardeerd (27 augustus 1816). De piraten beschikten echter over stukken geschut die bij de Britten en Nederlanders voor hoge verliezen zorgden. De actie was vooral bedoeld om een einde te maken aan de handel in Europese en christelijke slaven. Dit doel zou pas later, aan het eind van de negentiende eeuw, met de verdeling van Afrika tussen de Europese staten worden bereikt.

p. 24 links
Twee impressies van de uniformering van de mariniers ten tijde van de Bataafse Republiek rond 1797 (Frans Smits)

p. 24 rechts
'De Hollandse en Engelse Flotte in de Schlacht Ordre voor het Zeetreffen op Doggersbank' (opticaprent, A. Roeland)

p. 25
'The Bombardment of Algiers' (Thomas Luny)